

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 9
2024

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 9

Рівне, 2024

Студентський дайджест : збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти.
Випуск 9. Рівне : РДГУ, 2024. 106 с.

Головний редактор :

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчий редактор :

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної колегії :

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Юрчук Олена Сергіївна – здобувач ступеня PhD кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 053 «Психологія».

*Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ
(протокол № 4 від 25 квітня 2024 року).*

УДК 159.923 : 159.942

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ ПРИРОДНИМИ ЧИННИКАМИ

Сташук Анна, здобувачка ОС «бакалавр»

спеціальності 053 «Психологія», 4 курс, РДГУ

Науковий керівник: Яцюк Н.О., канд. психол.наук, доцент

Постановка проблеми. На сьогоднішній день українське суспільство перебуває в складних соціально-економічних умовах внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну. Виклики, поставлені перед суспільством, породжені цією проблемою, суттєво змінюють умови життя, навчання, професійної діяльності, мають значний негативний вплив на психоемоційну сферу кожної людини.

Емоції людини надають життю значення, забарвлюють життєвий досвід, є джерелом інформації про себе, про те, якими є стосунки з оточуючими. Завдяки емоціям можливо координувати міжособистісні взаємини, надавати сенс подіям та явищам навколишнього світу.

Психоемоційна сфера особистості є складним явищем, яке включає в себе багато аспектів, у тому числі властивості людини, її реакції у відповідь на зовнішні або внутрішні подразники (радість, страх, гнів, незадоволення тощо), психічні стани, в яких відображається ставлення людини до себе, до інших людей, до результатів своєї діяльності (агресивність, тривожність, ригідність, активність, настрій тощо). Якість розвитку та становлення цієї комплексної структури вимірюється в сучасній науковій літературі загальним показником психоемоційного здоров'я та більш конкретним показником психоемоційного благополуччя, що залежить від дії багатьох чинників внутрішнього та зовнішнього характеру.

Одним з таких чинників виступає природне середовище, його явища, предмети. Взаємодія людини та природи, розвиток психоекологічної свідомості визначають її уміння використовувати позитивний вплив природних явищ для покращення свого психоемоційного благополуччя.

Психоемоційна сфера була предметом уваги багатьох науковців. Одними з перших, хто в науковому дискурсі звернув увагу на природу та структуру емоційної сфери, були П.Анохін, М.Арнольд, В.Вундт, Ч.Дарвін, В.Джемс, Дж.Д'юї, Р.Лазарус, Р.Плутчик, С.Шелехтер та ін. У дослідженнях О.Винославської, О.Бреусенко-Кузнєцова, В.Зликова та ін. висвітлювались наукові положення щодо емоцій та їх переживань; у працях І.Бега, В.Вілюнаса, Б.Додонова, П.Симонова та ін. вивчались емоції як особистісні утворення; у роботах Ф.Василюка, Г.Костюка, К.Кутер, С.Максименко, Т.Яценко та ін. – аналізувались як вид психічного відображення. Розвиток емоційної сфери в онтогенезі досліджували Л.Бодович, О.Запорожець, О.Кононко, А.Кошелева, С.Кузікова та ін.; зв'язок емоцій з іншими процесами та станами – А.Бодаєв, Б.Додонов, В.Лабунська, Я.Рейковський, К.Роджерс, Л.Фестінгер та ін.; розвиток здатності керувати емоціями – К.Саарні та ін.

Роботи сучасних вітчизняних науковців в окресленому напрямку стосуються уточнення поняття, структури психоемоційної сфери особистості (Г.Бенькович, Г.Гуд, І.Дроздова, Т.Кириленко, І.Лисенкова, У.Михайлишин, Р.Павелків, О.Примостка та ін.); визначення показників функціонування психоемоційної сфери (А.Кічук, Н.Маркіна, В.Міляєва, У.Нікітчук, Є.Пахоль, В.Федун, І.Шаронова та ін.); чинників її формування (Н.Баташева, Л.Карамушка, О.Креденцер, Е.Куцин, К.Терещенко, О.Чебикін та ін.).

Вплив природи, її явищ та об'єктів на психоемоційну сферу досліджувалася передусім в рамках психологічної екології (О.Волошок, Т.Гарник, І.Дорогань, А.Льовочкіна, О.Скребець, Ю.Швалб, М.Шедловська та ін.).

Сучасний стан досліджень психоемоційної сфери та її детермінації природними чинниками характеризується звуженням проблематики на рівні теоретично-методичного вивчення внаслідок відсутності єдиних критеріїв щодо тлумачення поняття

«психоемоційна сфера особистості», визначення факторів її становлення, показників якості її розвитку та функціонування, недостатньою вивченістю впливу на неї природних чинників. Вищезазначене зумовлює актуальність теми нашого дослідження.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити детермінацію психоемоційної сфери особистості природними чинниками.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розвиток та становлення складових психоемоційної сфери залежить від дії багатьох чинників. О.Чебикін та І.Павлова пропонують умовно розділити фактори розвитку психоемоційної сфери на дві групи: внутрішні та зовнішні [4, с. 26]:

1. Внутрішні фактори розвитку психоемоційної сфери особистості:
 - індивідуальні властивості, обумовлені впливом пренатального та постнатального розвитку (З.Денисова, Д.Оудсхоорн, М.Раттер та ін.);
 - генетична обумовленість (І.Равич-Щербо, М.Раттер та ін.);
 - особливості фізіологічного дозрівання організму (Д.Ісаєв, В.Лебединський та ін.);
 - особливості психічного розвитку (Л.Виготський, І.Кон, та ін.).
2. Зовнішні фактори становлення особистості:
 - культурні та економічні умови соціалізації (В.Абраменко, Г.Андрєєва, М.Колум, А.Перепелиця, К.Хорні та ін.);
 - якість сімейної взаємодії (І.Дідук, Н.Завацька, С.Максименко та ін.);
 - коло спілкування (В.Колюцький, А.Петровський та ін.);
 - частота соціальних контактів (Р.Грановська, І.Кон та ін.).

Індивідуальні властивості особистості є передумовою розвитку на рівні індивідуально-типологічних та психофізіологічних особливостей. Вчені (З.Денисова [14]; Ю.Гончар, І.Дроздова [1]) зазначають, що на розвиток психоемоційної сфери впливають динамічні особливості індивідуальності, які можуть справляти як позитивний, так і негативний вплив. Так, сприятливим передумовами вважаються ритмічність фізіологічних функцій, їх активність, хороша пристосованість до нового, динамічність гальмування наслідків емоційних подразників, адекватна лабільність емоційного збудження, невисока інтенсивність реакцій на зміни в навколишньому середовищі. До негативних передумов розвитку психоемоційної сфери відносять: високу інтенсивність реакцій, низький поріг чутливості до подразників емоціогенного характеру, переважання негативних емоцій, труднощі в адаптації до нових вражень.

Становлення та розвиток психоемоційної сфери також детермінується результатами особистісного розвитку, віковими психологічними новоутвореннями на попередніх його етапах (Л.Божович, Б.Ломов та ін.). Насамперед це стосується рівня розвитку самосвідомості, Я-концепції, сформованості тимчасової перспективи, розвитку формального мислення, появи потреб у взаємодії з однолітками, в самоідентифікації, в підтримці зі сторони значущих дорослих. Депривація базових потреб особистості призводить до емоційної незрілості, затримки формування соціальних навичок, в деяких випадках – до тяжких порушень розвитку психоемоційної сфери.

Окремі дослідники (І.Лисенкова [2], О.Чебикін [3]) поділяють зовнішні мікросоціальні фактори опосередкованого впливу на становлення психоемоційної сфери на дві групи, до яких відносять: рівень стабільності економічного розвитку держави (матеріальне становище родини, тривалість часу роботи, можливість вибору місця проживання, навчального закладу, час спілкування батьків з дітьми) та швидкість змін в системі соціальних ролей (прискорення соціальних змін зумовлює розбіжності соціально-культурного досвіду та сучасних соціальних очкувань, що викликає виникнення неоднозначності вимог до нормативності психоемоційної сфери особистості).

До мікросоціальних факторів детермінації розвитку психоемоційної сфери насамперед відносять: якість сімейної взаємодії (ставлення батьків та інших значущих дорослих до змін в особистості дитини, надання зразків емоційно зрілої поведінки, підтримка адекватних емоційних реакцій, спонукання до розширення соціальних

контактів); коло спілкування (наявність чи відсутність референтної групи, її психологічна єдність, моральна спрямованість, організованість); частота соціальних контактів (передавання зразків емоційного реагування на різні життєві обставини).

Якісним показником розвитку психоемоційної сфери особистості виступає психоемоційне здоров'я. Як комплексна категорія психоемоційне здоров'я має своє відображення у психоемоційному благополуччі особистості – здатності розуміти свої почуття та почуття інших, керувати стресами й вміння долати труднощі та невдачі, що є основою задоволення у сфері екзистенціальних проблем (психологічного благополуччя) та загального задоволення життя, відчуття щастя (суб'єктивного благополуччя).

Важливою детермінантою психоемоційного благополуччя особистості є «екологічне навантаження» («екологічне наповнення»), яке визначає закономірності його переживання в умовах того чи іншого ставлення людини до природи, природних чинників та до змін у довкіллі.

До природних чинників впливу на психоемоційне благополуччя, зокрема на її психоемоційний стан належать: зорові (фактори довкілля, які сприймаються переважно за допомогою зорового аналізатора); слухові (звукові ефекти, шум, звуки природи); нюхові (різноманітні запахи, аромати) фактори. Зважаючи на зовнішню та внутрішню обумовленість емоційних переживань і станів, важливим чинником впливу на психоемоційну сферу особистості є її екологічна свідомість вищий рівень психічного відображення природнього, штучного, соціального середовища та свого внутрішнього світу; рефлексія місця та ролі людини в екологічному світі, а також саморегуляція цього відображення.

Емпіричне дослідження детермінації психоемоційної сфери особистості природними чинниками здійснювалося з метою з'ясування особливостей детермінації психоемоційної сфери особистості природними чинниками, що передбачало аналіз таких показників, як психічні стани, самопочуття, активність, настрій, рівень суб'єктивного благополуччя, а також впливу на них природних (біогенних) чинників та ставлення особистості до природи. Констатувальне експериментальне дослідження проводилось у природних умовах. У ньому брали участь 37 осіб юнацького віку (від 18 до 20 років), які навчаються в Рівненському державному гуманітарному університеті.

1. Експериментальне дослідження детермінації психоемоційної сфери особистості природними чинниками здійснювалося за допомогою таких методів, як: бесіда, анкетування, тестування (методика «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя» (The modified BBC subjective well-being scale (BBC-SWB) (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai, & M. Ksnderman) (адаптація Л.М. Карамушки, К.В. Терещенко, О.В. Креденцер), методика «Тест екоціннісних диспозицій» (В.Скребець), методика «Самооцінка психічних станів» (за Г.Айзенком), «Методика діагностики самопочуття, активності, настрою (САН)» (В.Доскін)), математичний та статистичний аналіз отриманих результатів.

Згідно з результатами діагностики показників психоемоційного благополуччя, емоційно-ціннісне ставлення до своєї особистості, до свого життя, міжособистісних стосунків досліджуваних виражається переважно в незадоволеності та не супроводжується достатнім відчуттям щастя. Тобто загальний психоемоційний фон учасників експерименту не був виражено позитивним і якість життя та його окремих сфер їх не повністю задовольняє, що супроводжується негативними емоційними переживаннями: в 21,6% опитуваних низький рівень суб'єктивного благополуччя, а в 40,5% – середній рівень, в 37,8% – високий рівень (табл.1., рис.1).

Дослідження сприйняття впливу природних чинників на психоемоційний стан (психоемоційне благополуччя) учасників експерименту встановило, що опитувані надавали найбільшого значення впливу прогулянки на свіжому повітрі, високої температури повітря, літньої пори року, перебування в лісі, звуків природи (спів птахів, шелест листя), шуму води (струмка, річки, моря). Як вважали опитувані, найменший вплив на покращення психоемоційного стану мають низька температура повітря, сильний вітер, дощ, зимова пора

року. Взаємозв'язок сприйняття впливу чинників біогенного характеру на психоемоційний стан учасниками дослідження та показників психоемоційного благополуччя характеризується тим, що чим більше опитувані приділяють увагу своїй взаємодії з природою та її явищами, тим вищий в них показник фізичного здоров'я та благополуччя ($r=0,723$), суб'єктивного благополуччя ($r=0,618$), психологічного благополуччя ($r=0,503$).

Таблиця 1

Аналіз результатів дослідження за методикою «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя» (The modified BBC subjective well-being scale (BBC-SWB) (П.Потін, М.Шваннауер, С.Тай, М.Кандерман, адаптація Л.М. Карамушки, К.В. Терещенко, О.В. Креденцер)

Шкала	Рівень					
	низький		середній		високий	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Психологічне благополуччя	9	24,3	22	59,5	6	16,2
Фізичне здоров'я та благополуччя	9	24,3	20	54,1	8	21,6
Стосунки	12	32,4	5	13,5	20	54,1
Суб'єктивне благополуччя	8	21,6	15	40,5	14	37,8

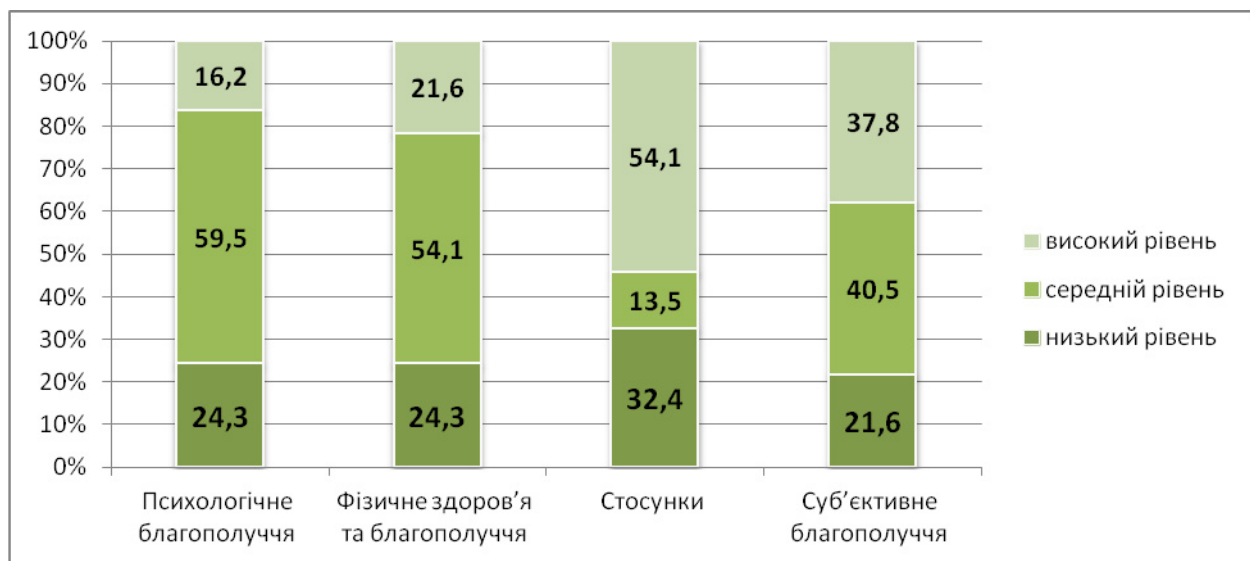

Рис.1. Рівні вираженості показників психоемоційного благополуччя, %

Аналіз результатів сформованості екологічної свідомості (за середнім значенням) виявив, що серед учасників дослідження переважала колаборативна екоціннісна диспозиція, що передбачає оптимальність у врегулюванні своїх стосунків з довкіллям через визначення умов для узгодженості рішень та наслідків розуміння й усвідомлення законів розвитку природних явищ. Найменш вираженими були екосовмісійна диспозиція та екосовметральна диспозиція. Аналіз результатів кореляції показників психоемоційного благополуччя та сформованості екологічної свідомості засвідчив, що на рівень суб'єктивного благополуччя, психологічного благополуччя та фізичного здоров'я мають вплив: вираженість колаборативної екоцінносної диспозиції, бережливе, розумне (оптимальне) ставлення до природного середовища, направленість на рівні стосунки та ділове партнерство між людьми (відповідно $r=0,323$, $r=0,495$, $r=0,379$); вираженість

несесітвної екоціннісної диспозиції, спрямованість на поведінку з природою, щоб не нанести собі шкоди, цінування чистого повітря для життя й професійної діяльності, споживання природних ресурсів у необхідних для людей обсягах, успішність реалізації в практичному житті суспільства в умовах ринкової економіки справедливого ставлення до екології, прагнення мати рівні права у суспільстві щодо привласнення її багатств (відповідно $r=0,350$, $r=0,210$, $r=0,358$); вираженість індиферентного, байдужого ставлення до природи, бажання не втручатись у її звичайний порядок при користуванні природою та відпочинку, спрямованість на невизначеність у стосунках, оскільки кожен має свою думку, на особисте виживання та перспективи близьких як можливої проблеми майбутнього (відповідно $r=0,238$, $r=0,100$, $r=0,333$).

Кореляційний аналіз показників психоемоційного благополуччя, сприйняття впливу чинників біогенного характеру та психічних станів виявив, що на підвищення рівня психологічного благополуччя, фізичного здоров'я та благополуччя, суб'єктивного благополуччя впливають зниження рівнів тривожності (відповідно $r=-411$, $r=-371$, $r=-398$), фрустрації (відповідно $r=-543$, $r=-402$, $r=-598$), агресивності (відповідно $r=-475$, $r=0,79$, $r=-419$). При цьому позитивне ставлення до природи та її явищ, активна взаємодія з ними психоекологічного спрямування знижує рівень досліджуваних негативних психічних станів (тривожність – $r=-426$, фрустрація – $r=-440$, агресивність – $r=-366$, ригідність $r=-447$).

Прослідковувався дуже тісний прямий зв'язок між рівнями психологічного благополуччя, фізичного здоров'я та благополуччя і суб'єктивного благополуччя та хорошим самопочуттям (відповідно $r=1,000$, $r=1,724$, $r=1,914$), високою активністю (відповідно $r=1,724$, $r=1,000$, $r=1,877$), гарним настроєм (відповідно $r=0,690$, $r=1,591$, $r=0,856$). Також було встановлено, що спрямованість на ефективну взаємодію з природними чинниками, позитивне сприйняття факторів біогенного характеру зумовлює покращення самопочуття ($r=0,690$), підвищення активності ($r=0,592$), підвищення настрою ($r=1,000$).

Висновки. Таким чином, вивчення сприйняття впливу на психоемоційний стан чинників біогенного характеру дало змогу встановити, що найбільший позитивний вплив мають прогулянки на свіжому повітрі, висока температура повітря, літня пора року, перебування в лісі, звуки природи (шелест листя, спів птахів), шум води, які сприяють покращенню самопочуття, настрою, зниженню негативних переживань.

На покращення психоемоційного благополуччя (в тому числі на зниження рівня тривожності, фрустрації, агресивності, ригідності, підвищення рівня самопочуття, активності, настрою) мають позитивний вплив спрямованість на екологічне ставлення до природи та активну ціннісну взаємодію з природними явищами, сформованість екологічної свідомості із вектором на ефективну взаємодію з природою та дбайливе її використання.

Список використаних джерел

- 1 Дроздова І.В., Гончар Ю.О. Емоції в теоріях емоцій та особистості: особливості дітей із психофізичними порушеннями. *Збірник наукових статей Київського міжнародного університету й Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Серія: «Психологічні науки: проблеми і здобутки»*. Випуск (1–2) 13–14. К. КиМУ, 2019. С. 84–123.
- 2 Лисенкова І.П. Когнітивний підхід у дослідженні емоційної сфери. *Психологія і особистість*. 2018. №2 (14). С. 59-69.
- 3 Чебикін О.Я. Емоційна сфера дітей та особливості її розвитку. Одеса : ПНЦ АПН України, 2003. 135 с.
- 4 Чебикін О.Я., Павлова І.Г. Становлення емоційної зрілості особистості. Одеса : СВД Черкасов, 2009. 238 с.

ЗМІСТ

Архипова Юлія Умови та особливості психологічної готовності юнаків до батьківства.....	3
Галело Тетяна Адаптація внутрішньо переміщених осіб як психологічна проблема	5
Грицюк Карина Вплив участі у бойових діях на психоемоційний стан військових збройних сил України	8
Данильченко Олександр Психологічні особливості впливу інтернет-технологій на студентську молодь.....	11
Дульнєва Анна Особливості емоційного самопочуття дітей під час війни.....	13
Ільчук (Смик) Олена Сутність поняття «емоційна стійкість» у психолого-педагогічних дослідженнях.....	15
Коновалов Артем Передумови психологічної реабілітації працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах війни.....	16
Косяк Тетяна Емоційна регуляція станів дітей дошкільного віку методом терапії іграшкою.....	20
Котяш (Ряба) Леся, Безлюдна Валентина Ставлення молоді до представників нетрадиційної орієнтації.....	22
Марковець Юстина Особливості психологічної готовності особового складу військ (сил) ЗСУ до участі в бойових діях	25
Мартинюк Ольга Шляхи подолання стресу в підлітковому віці	27
Маснюк Тетяна Психологічні особливості прояву тривожності в юнацькому віці під час війни	29
Масюк Василина Психодіагностика агресивності у молодшому підлітковому віці.....	32
Мацкевич Ольга Вплив емоційної сфери на активність особистості в юнацькому віці	33
Мельничук Оксана Психологічні аспекти інформаційного впливу на населення під час війни	36
Миронець Ірина Психологічні особливості емоційної сфери в підлітковому віці...	38
Натина Ганна Підходи до вирішення проблеми запобігання професійному вигоранню	41
Пантелюк Марія Психологічні особливості мотивації навчальної діяльності студентів	43

Панько Аліна Катерина Психологічні чинники вибору професії старшокласниками.....	46
.....	
Парчук Софія, Юрчук Олена Відновлення психічного здоров'я особистості засобами арт-терапії	48
Пацкова Галина Психологічні особливості реабілітації військовослужбовців, які пережили посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).....	51
Пермінова Наталія, Яцюк Наталія Психологічні методи управління персоналом як чинник підвищення його ефективності.....	55
Поліщук Максим Особливості розвитку міжособистісної комунікації в юнацькому віці	57
Польняк Ольга Поняття «травматичного стресу» в психолого-педагогічній літературі та його особливості.....	59
Попружок Софія Специфіка корекції мовлення у дітей з ДЦП.....	62
Рожко Олена Особливості розвитку літературних здібностей в підлітковому та юнацькому віці.....	64
Солоп Тетяна, Піонтковська Діана Теоретичний аналіз розвитку національної самосвідомості студентської молоді.....	68
Стащук Анна Детермінація психоемоційної сфери особистості природними чинниками.....	71
Тадесв Гордій Роль невербальної комунікації в процесі продажу.....	76
Тулупов Сергій Подружжя психологічна сумісність як фактор благополуччя і щастя родини	78
Хома Людмила Формування медіагігієни українського юнацтва у період війни	81
Чорноус Яна Класифікація синдрому дитячого аутизму.....	85
Шалівський Павло Особливості переживання дитиною кризи в сім'ї	90
Юдко Вікторія Сутність психологічної готовності особистості до участі у бойових діях та її детермінації	92
Юрчук Олексій, Кравчук Анна Дитячо-батьківські взаємовідносини як провідний чинник розвитку ідентичності дитини.....	94
Юрчук Олена, Рижа Мирослава Робота психолога закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану.....	96
Юрчук Олена, Стеблюк Яна Феномен життєстійкості у поглядах вітчизняних та зарубіжних вчених	99